

DR. TOMA ATTILA*

A kár fogalom változása és értelmezése, avagy az elkövető „befektetésének” hatása a családi cselekmény minősítésére

Bevezetés

A csalás materiális bűncselekmény. Eredménye a kár bekövetkezése. Ez a kijelentő mondat látszólag semmilyen komolyabb magyarázatra nem szorul, ugyanakkor a csalás törvényi tényállási elemében szereplő kár fogalma az évek során jelentős változásokon ment keresztül, másrészt a jelen állandóan változó piaci, gazdasági körülményei újabb és újabb kihívások elé állítják a büntetőjoggal foglalkozó jogalkalmazókat a kár fogalmának egzakt meghatározása során.

Bár a csalás az egyik legrégebbi és leggyakrabban előforduló vagyon elleni bűncselekmény, amelynek meglehetősen kidolgozott a bírói gyakorlata, ennek ellenére mindig merülnek fel eldöntendő kérdések a csalás eredményének értelmezésénél. Egy-egy konkrét ügy kapcsán újból fellángol a vita a tényleges kár, illetve az elmaradt haszon problémakörével kapcsolatban. Védői oldalról egyre többen érvelnek amellett, hogy a csalás megvalósulása során eszközölt terhelti befektetések összegét igenis le kell vonni a csalással okozott kár összegéből, ez alapján kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy történt-e bűncselekmény, és ha igen, annak mi a pontos minősítése.

Jogtörténeti áttekintés

A csalás törvényi tényállása és ezzel együtt a kár fogalma az elmúlt, mintegy százötven évben jelentős változásokon ment keresztül.

Az első modern magyar Büntető Törvénykönyvet az 1878. évi V. törvénycíkket kodifikátoráról – Csemegi

Károlyról elnevezve – Csemegi-Kódexnek nevezi az utókor. A csalás viszonylatában a Kódexnek több kérdésre is választ kellett találnia. Ilyen volt az, hogy a csalás kizárólag vagyoni érdekeket sértő cselekményként kerüljön szabályozásra, vagy esetleg nem vagyoni jogosultságokat is védjen a tényállás. Szintén kérdés volt, hogy mennyire legyen az elkövetési magatartások köre meghatározva, konkretizálva. Ezenkívül állást kellett foglalnia a csalás és a hamisítás viszonyának rendezése tárgyában is¹.

A csalás tényállása a Kódex II. Különös Részében a XXXI. fejezetében található. A Kódex 379. §-a a kö-

vetkező rendelkezést tartalmazta: „A ki azon célzából, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit ravasz fondorlattal tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, és ezáltal annak vagyoni kárt okoz: csalást követ el.”

A csalás védett jogi tárgya elsődlegesen a vagyoni viszonyok voltak. Dr. Illés Károly királyi ügyész a Magyar Büntető Törvénykönyvek Magyarázatában egyértelműen kijelentette, hogy „a csalás vagyon elleni büntettet képez”². Akár e szerző fenti művét, akár Dr. Angyal Pál művét olvassuk megállapítható, hogy a csalás eredményének helyes értelmezéséről már a Csemegi-Kódex idején sem volt egységes a jogirodalom.

Illés Károly a következő kérdést fogalmazta meg: „Fennforog-e a csalás, ha a tévedésbe ejtés által csupán jogellenes kár okoztatott, avagy megállapíttatik-e a büntett, ha a tévedésbe ejtés által a tulajdonos jogtalan kára nélkül másnak jogtalan haszon eszközöltetett?”³ Szerinte a vagyonjog jogtalan megsértése két elemre oszlik. Egyik elemét a tulajdonosnak jogtalanul okozott kár; másikat a jogsértésből a sértő vagy egy harmadik személy részére származott haszon képezi. Illés Károly nézete szerint a vagyonjog egész kiterjedésében úgy, mint azt a polgári törvények ismerik, egyaránt tárgya lehet a csalásnak. A vagyoni kár

¹ Madai Sándor: A családi büntetőjogi értékelése Budapest 2011. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 37. o.

² Dr. Illés Károly: A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló Magyar Büntető-Törvénykönyvek Magyarázata tekintettel az azokra vonatkozó életbeléptetési és egyéb törvényekre és rendeletekre, s a legfőbb ítélőszék döntvényeire. Budapest, 1882. Kiadja Zilahy Sámuel Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, 274. o.

³ Dr. Illés Károly: A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló Magyar Büntető-Törvénykönyvek Magyarázata tekintettel az azokra vonatkozó életbeléptetési és egyéb törvényekre és rendeletekre, s a legfőbb ítélőszék döntvényeire. Budapest, 1882. Kiadja Zilahy Sámuel Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, 274. o.

adódik egyrészt a tényleges kárból [damnum emergens], másrészt annak elemét képezheti az elmaradt haszon is [lucrum cessans]. Míg az előbbi akkor forog fenn, ha a sértett vagyoni helyzete kedvezőtlenebbé tétetett, tehát az ténylegesen csökkent, addig az utóbbiról akkor beszélhetünk, ha a „bekövetkezett vagyoni haszon meghíúsítása”⁴ áll fenn. Ez az utóbbi ugyanakkor nem terjed ki a vagyoni haszon távoli reményének meghíúsítására, vagy egyéb körülményektől is függő vagyonszerzés elmaradására, hanem csak azon nyereséget jelenti, melynek bekövetkezése, ha a csalás közbe nem jön, a körülmények objektív alakulása folytán biztosan várható volt.

A Csemegi-Kódex meghatározó jelentőségű alkotása volt a magyar büntetőjog történetnek. Dogmatikai rendszere, szemlélete, napjaink büntetőjogában is érzékelteti hatását. Ugyanakkor több hiányossággal is küzdött. Hatálybalépését követően mintegy harminc évvel került sor az első jelentős módosítására, amikor is megalkották az 1908. évi XXXVI. törvény-cikket, az I. Büntető Novellát. A törvény elfogadása változást eredményezett a csalás törvényi tényállásában is. A Csemegi-Kódex szövegezését a gyakorlat és a tudomány a következő pontokon kifogásolta: 1. „a ravasz fondorlat” kifejezése, 2. a megtévesztett személy és a károsult személyazonossága, 3. a csalás vétségi alakzata és kísérletének büntetlen volta.⁵

A fenti szempontok szerint a jogalkotó módosította az alaptényállást, és az I. Büntető Novella 50. §-a már így határozta meg a csalást: „A ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen valakit fondorlattal tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és ezáltal annak vagy másnak vagyoni kárt okoz, csalást követ el.”

A törvény szövegezéséből kitűnik, hogy az elkövetési magatartás immár a „fondorlattal tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás” lesz, míg a törvényalkotó egyaránt büntette azt az esetet, hogy ha a kár okozása nem a megtévesztett személynél következett be. E korszak meghatározó jogtudósa Dr. Angyal Pál egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. A magyar büntetőjog kézikönyve XVI. fejezetében, amely a csalásról szól, alábbiak szerint határozta meg a vagyoni kár fogalmát:

„A csalás tevékenységi eredménye a Bn. 50. §-a szerint a vagyoni kár. Vagyoni kár a vagyont érő mindenemű hátrány. A vagyon fogalma átfogja a javakat és ugyan közelebről nemcsak a dolgokat és jogokat, hanem a szükséglet-kielégítésre alkalmas és felhasználható helyzetet, sőt a várományt is pedig tekintet nélkül arra, vajjon az pénzben kifejezhető-e vagy sem. Hátrányon értjük viszont valamely létezésnek, jelen-

ségnek, adottságnak kedvezőtlenebbé válását. Vagyoni kár lesz ezekhez képest: valamely dolog feletti tulajdonjognak vagy akár csak birtoknak elvesztése; csere vagy vételügyletnél a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékkülönbségből eredő veszteség; valamely követelési jognak elvesztése; a szolgáltatás elmaradása annak ellenére, hogy a megfelelő ellenszolgáltatás teljesített; kötelezettségvállalás [pl. valamely okirat aláírása által melynek tartalma tekintetében az aláíró tévedésbe ejtetett]; követelés elengedése; már kifizetett tartozás újra kifizetése stb.”⁶

Ő is a vitás kérdések között említi, hogy alászik-e a vagyoni kár fogalmának a várható haszon elmaradása, avagy csak a vagyont érő tényleges kár jön figyelembe? A kérdés eldöntésénél szerinte szükséges részletesebben megvizsgálni a lucrum cessans fogalmát. Ezt ő két részre osztotta. Mind a két része egyfajta váromány, de van közöttük különbség. Az első a bizonyossági váromány, a másik pedig a reménybeli váromány. A csalás részét kizárólag a bizonyossági váromány képezte, mivel a magánjogi kárfogalomnak ez a megközelítés felel meg a legjobban. Tekintettel arra, hogy a polgári jogban a kártérítési felelősség a teljes kárra kiterjed, tehát az adós mindazért a kárért felel, mely a károsult vagyonának csökkenésében áll, mind pedig azért a kárért, amely abban nyilvánul meg, hogy a károsult vagyonának bizonyos növelési lehetőségétől elesett, ezért ebben az értelemben az elmaradt haszon is a kár fogalmának részét képezte.⁷

A többféle értelmezésnek az is lehet az egyik oka, hogy sem a Csemegi-Kódex, sem pedig azt követő jogszabály nem határozta meg a kár fogalmát és a törvények miniszteri indokolása sem elemelte mélységében a problémát.

Az 1945 után megalkotott 1961. évi V. törvény volt a korszak jelentős Büntető Törvénykönyve. A vagyon elleni bűncselekmények tekintetében a törvény két tulajdoni formát különböztetett meg, és e differenciáláshoz eltérő jelentőséget kapcsolt. Súlyosabb megítélésűnek vette a társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeket a személyek javai ellen elkövetett hasonló cselekményekhez képest. Egyszerűsödött a csalás törvényi tényállásának megfogalmazása. A Btk. 293. § szerint:

„Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el”. (lényegében ekkor alakult ki a hatályos törvényi tényállás szövege).

A normaszövegből elmaradt a „ravasz fondorlat”, illetve a „fondorlat” kifejezések használata, ugyanis inentől a törvényalkotó szándéka szerint bármilyen egyszerű megtévesztés alkalmas lehetett a csalás megvalósulására. Ugyancsak mellőzte a „magának vagy másnak” történő nyereszkedésre hivatkozást, ez azon-

⁴ Dr. Illés Károly: A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló Magyar Büntető-Törvénykönyvek Magyarázata tekintettel az azokra vonatkozó életbeléptetési és egyéb törvényekre és rendeletekre, s a legfőbb ítélszék döntvényeire. Budapest, 1882. Kiadja Zilahy Sámuel Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, 299. o.

⁵ Madai Sándor: A csalás büntetőjogi értékelése Budapest 2011. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 48–49. o.

⁶ Dr. Angyal Pál: A Magyar Büntetőjog Kézikönyve 16. A Csalás, Budapest Attila-Nyomda Részvénytársaság kiadása, 1939., 72–73. o.

⁷ Dr. Angyal Pál: A Magyar Büntetőjog Kézikönyve 16. A Csalás, Budapest Attila-Nyomda Részvénytársaság kiadása, 1939., 74–75. o.

ban nem jelentett érdemi változást a bírói gyakorlatban, hiszen e szemlélet továbbra is érvényben maradt.⁸

E törvény jelentős módosítása 1972. január 1-jei hatállyal következett be, amikor is a törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. tvr. megszüntette a két tulajdontípus közötti eltérő büntetőjogi megítélést, s azt csupán három esetre korlátozta: hanyag kezelésre, a gondatlan rongálásra és a feljelentés elmulasztására. Ilyen módon a csalások esetében a társadalmi tulajdont károsító csalást a személyek javai ellen elkövetett csaláshoz képest egyformán rendelte büntetni.

Az 1978. évi IV. törvényben a csalás szabályozása hasonlít az 1961. évi V. törvény szabályozására. Törvényi tényállás definíciója ugyanaz, ugyanakkor a jogalkotóknak abban a kérdésben kellett állást foglalniuk, hogy az értékhatárok meghatározása törvényi szinten történjék-e vagy a Legfelsőbb Bíróság számára legyen ezek meghatározásának lehetősége biztosítva. El kellett dönteni, hogy fix értékhatárok kerüljenek meghatározásra vagy csupán irányösszegek és hogy eltérő értékhatárok kerüljenek-e megállapításra a szándékos, illetve a gondatlan bűncselekmények vonatkozásában.

A kodifikációs munka során kiemelt kérdésként kezelték a kárérték szerepét a vagyon elleni bűncselekmények, így a csalás tekintetében is. A korábbi gyakorlat ugyanis az volt, hogy a bűncselekményi kategórián belül a minősítésre kiható érték, illetve kárösszeget nem jogszabály határozta meg, hanem a Legfelsőbb Bíróság XXXIII. számú Büntető Elvi Döntése. Az új törvény elfogadása során egyértelmű volt az a szándék, hogy a bűncselekményeket az azonos tényállású szabálysértésektől fix értékhatár alapján határolják el. Ezenkívül ugyancsak a törvény szövegében, az értelmező rendelkezések között határozták meg a kár fogalmát, amely a Btk. 137. § 5. pontja szerint nem volt más, mint: a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés. E pont tartalmazta a vagyoni hátrány fogalmát is, amely: a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny. Tekintettel arra, hogy a csalás törvényi tényállásában a károkozás szerepelt, így egyértelmű, hogy a kárfogalom a korábban részletezett tényleges kár fogalmának a *damnum emergens*nek felelt meg.

A jelenlegi szabályozás

2012. június 25-én fogadta el az Országgyűlés az új Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényt, amely 2013. július 1. napján lépett hatályba. E törvény az elődeihez hasonlóan ugyancsak a vagyon elleni bűncselekmények körében helyezte el a csalást, a Btk. XXVI. fejezetében. A Btk. 373. § (1) bekezdése értelmében:

„Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el” – szól a jelenleg hatályos rendelkezés, amely

teljes mértékben megegyezik az ezt megelőző két törvényi tényállás megszövegezésével.

A bűncselekmény védett jogi tárgya a vagyoni viszonyok fennálló rendje, a bűncselekménynek elkövetési tárgya lehet bármely vagyontárgy (ingó vagy ingatlan), aktív vagy passzív formában létező valamely vagyoni jogviszony.

Passzív alanya az, akinek az irányába az elkövetési magatartás kifejtésre kerül a megtévesztett személy, amely nem feltétlenül azonos a bűncselekmény sértettjével (akinél a kár bekövetkezik).

Elkövetési magatartása a tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás, amelynek immár nem kell fondorlatosnak, átláthatatlannak lennie, az lehet akár egyszerű, könnyen felismerhető magatartás is. Egyedül arra kell alkalmasnak lennie, hogy a sértett személyéhez kapcsolódóan előidézzék a károkozást. E szempontból közböbs a sértett körülményeinek hiánya, gondatlan eljárása, hiszékenysége is.⁹

A bűncselekmény eredménye a kár. A hatályos Btk. – elődjéhez hasonlóan – azzal segíti a jogalkalmazót – ellentétben például az osztrák vagy a német Btk.-val –, hogy a törvényben határozza meg a kár fogalmát. A Btk. Záró részében az értelmező rendelkezések között a Btk. 459. § (1) bekezdés 16. pontjában szerepelteti a kár fogalmát. Ez a következő: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés. Mint látható, a hatályos Btk. az 1978. évi IV. törvényhez hasonlóan főszabályként a tényleges kárt [*damnum emergens*] tekinti a csalás eredményének. Ugyanakkor tekintettel arra, hogy az élet ezt a fel fogást időközben már többször meghaladta, az új Btk. bizonyos körben a kár fogalmának tekint bizonyos elmaradt haszonnak tekinthető kárelemeket is. A Btk. 373. § (7) bekezdése szerint:

„E § alkalmazása szempontjából kárnak kell tekinteni az igénybevett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét is”. (Az értelmező rendelkezésekben szereplő kár definíciójában az „e törvény eltérő rendelkezése hiányában” kitétel tette lehetővé a fenti kárfogalom bevezetését).

A (7) bekezdés bevezetése tehát a kár fogalmát kiterjeszti az igénybevett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékére is. Ilyenkor konkrét vagyonszökkenés nem következik be, azonban a jogalkotó e körben figyelemmel volt a bírói gyakorlat által kimunkált értelmezésre. Számos bűncselekmény esetén a kár valamilyen igénybevett szolgáltatás ellenértékékként merült fel, amely lehetett szállodai szoba fizetés nélküli igénybevétele, vagy fizetés nélkül lakásbérlet is. Ilyenkor a csalás tényállási elemei megvalósulnak, azonban az eredmény nem kifejezetten a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés, hanem összességében meghatározható elmaradt vagyoni előnyként jelenik meg.¹⁰

⁹ Dr. Akác Zoltán: Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára 3. kiadás XXXVI. Fejezet, Budapest 2016. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 1405. o.

¹⁰ Dr. Csák Zoltán: Új Btk. Kommentár, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó Zrt. 2013., XXXVI. Fejezet 105. o.

⁸ Madai Sándor: A csalás büntetőjogi értékelése Budapest 2011. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 56. o.

A jelen törvény megalkotását megelőzően már úgy foglalt állást a bírói gyakorlat, hogy csalást valósít meg a terhelt, aki a sértettet tévedésbe ejtve fizetési szándék nélkül vesz igénybe szállodai szolgáltatást, amelynek meg nem fizetése a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésnek [kárnak] és nem elmaradt vagyoni előnynek tekinthető. A vagyonba ugyanis a követelések és a vagyoni értékű jogok is beleértendők. Az ellenérték megfizetésének elmaradása a tényleges teljesítéssel megterhelt vagyonban értékcsökkenésként és nem elmaradt haszonként jelentkezik [BH 2011.127].

A csalás megállapításának feltétele, hogy az elkövetési magatartás és a bekövetkezett károsodás között okozati összefüggés álljon fenn.

A csalás tettese bárki lehet. A bűncselekmény a megtevesztő magatartás kifejtésével kísérleti szakba lép, befejezetté a kár bekövetkeztével válik. Kísérlet esetén tisztázandó, hogy az elkövető milyen összegű jótalan haszon megszerzésére törekedett. A bűncselekmény minősített eseteit döntően az elkövetési érték határozza meg, de minősített esetnek tekinthető a bűnszövetségben, közveszély színhelyén, üzletszerűen avagy jótékony célú adománygyűjtést színlelve történő elkövetési mód is.

Újabb problémák a csalás eredményének értelmezése kapcsán

Látható, hogy az elmúlt másfél évszázadban a kár fogalma milyen változásokon ment keresztül, azaz hogyan is alakult a „mérkőzés” a tényleges kár, illetve az elmaradt haszon, mint kárfogalmi elemek között. Amikor e kérdés véglegesen eldőlni látszott a *damnum emergens* javára, akkor a jelenleg hatályos Btk. ismét csak tovább tágította a kár fogalmának körét és újra visszacsempészte abba az elmaradt hasznot. Ahogyan ez a kérdés sem lezárt és véglegesen eldöntött, ugyanúgy adódnak további kérdések is. Az eddigi bírói gyakorlatból is látszik, hogy a kár fogalom nem feltétlenül egységes a különböző bűncselekményfajták esetében. A rongálásnál a kárba a dolog eredeti állapotának helyreállítási költsége is benne foglaltatik, amennyiben a dolog megsemmisült, úgy a dolog értéke tekintendő kárnak.

A jelenleg hatályos Btk. szerint a kár fogalma egyes bűncselekményeknél eltérő módon jelenik meg. Vannak olyan bűncselekmények, amelyeknél alaptényállási elemként szerepel [rongálás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás], más bűncselekményeknél – annak mértékére tekintettel – mint minősítő körülmény jelenik meg a kár, illetve ugyancsak minősítő körülmény a mérték több olyan cselekménynél, ahol a kár az alaptényállás eleme is

[közveszély okozás, közérdekű üzem működésének megzavarása, rongálás, csalás minősített esetei].¹¹

Maradva a csalásnál, az abban szereplő kár fogalom meghatározásánál napjainkban egy új kérdésre kell a jogalkalmazóknak adekvát választ adniuk.

A csalás talán abban különbözik leginkább a többi vagyon elleni bűncselekménytől, hogy itt a vagyoni jogok elleni cselekmény mindig valamilyen polgári jogi ügylet alakjában jelenik meg.

Tipikusan ilyen ügyletnek tekinthető a biztosítási jogviszony. A Ptk. XX. Címe foglalkozik a biztosítási szerződésekkel.

A Ptk. 6:439. §-a szerint a biztosítási szerződés alapján a biztosító köteles a szerződésben meghatározott kockázatra fedezetet nyújtani és a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatást teljesíteni; a biztosítóval szerződő fél díjfizetésére köteles.

Legyen szó akár személy-, akár vagyonbiztosításról e jogviszonyokkal kapcsolatban számtalan visszaélés valósítható meg, ugyanakkor valamennyi feltétele a biztosítási jogviszony létrejötté. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges az, hogy a biztosítóval szerződő fél teljesítse a kötelezettségét, azaz a meghatározott díjat megfizesse. Adódik a kérdés: milyen kapcsolatban áll egymással a befizetett biztosítási díj, illetve a biztosítással összefüggő bűncselekmény megvalósítása során megszerzett összeg, azaz okozott kár fogalma; van-e helye beszámításnak; egyáltalán hatással van-e a bűncselekmény megállapíthatóságára, avagy a befizetett biztosítási díjak értékelhető-e kár megterítéseként?

Az egyik jellemző eset szerint a terhelt, mint a biztosítótársaság ügynöke életbiztosítási szerződést kötött nagybátyjával. A szerződésben haláleseti kedvezményezettként a nagybátyja két lányát jelölték meg. A szerződés megkötését követően bizonyos idő eltelte után a szerződő fél nem akarta tovább fizetni a biztosítási díjat, ezért kérte a terheltet a szerződés megszüntetésére. A terhelt e kérésnek nem tett eleget, a szerződés megszüntetéséről nem intézkedett, hanem a biztosítási díjakat a szerződő fél tudta és beleegyezése nélkül maga fizette tovább. Később benyújtott a biztosító felé egy nyilatkozatot, melyben az életbiztosítási szerződés kedvezményezettjeként saját fiát jelölte meg. Ezen nyilatkozatot a korábbi szerződő fél nevében, annak tudta és beleegyezése nélkül a terhelt írta alá. A szerződő fél ezt követően elhalálozott, melyet követően a hamis haláleseti kedvezményezettet megjelölő nyilatkozat alapján a biztosító a terhelt fia részére több mint 1 000 000 forint összegű biztosítási díjat fizetett ki. A terhelt felelősségét csalás büntetében és hamis magánokirat felhasználásának vétségé-

¹¹ Dr. Mészár Róza: Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára 3. kiadás, Záró rész, Budapest 2016. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 1938. o.

ben állapították meg. A jogerős ügydöntő határozat ellen a terhelt védője felülvizsgálati indítványt terjesztett elő, melyben arra hivatkozott, hogy nem lehet csalásnak minősíteni, ha a biztosítások megkötésével engedéllyel és üzletszerűen foglalkozó cég érvényes biztosítási szerződést köt, és ezt a szerződést a biztosítási esemény bekövetkezéséig, azaz a biztosított haláláig rendszeresen fizetik, ezt követően pedig a szerződésből fakadó kötelezettséget teljesítik, és a biztosító ennek megfelelően helytáll. Hivatkozott arra is, hogy a biztosítót a szerződészerűen teljesített kötelező kifizetéssel kár nem érte, így joghátrány nem keletkezett, mivel a biztosítónak az üzleti tevékenysége körében a kifizetési kötelezettsége fennállt.

A felülvizsgálati eljárás eredményeként a Kúria megállapította, hogy a csalás törvényi tényállásának feltételei a terhelt cselekményét illetően maradéktalanul megvalósultak. A terhelt megtévesztette a biztosítót a szerződési díjak további fizetésével, amellyel azt a látszatot keltette, hogy a korábban szerződő fél továbbra is szerződő félnek tekinti magát, és a szerződés reá eső részét teljesíti. Megtévesztette továbbá a biztosítót a kedvezményezett személyének megváltoztatására vonatkozó okirat becsatolásával. Ezen cselekménysorozat idézte elő azt a tévedést, melynek következtében a biztosító nem az eredeti és érvényes szerződésben megjelölt személy részére fizette ki a biztosítási díjat. A fentiek tükrében pedig nem is lehet vitás, hogy a megtévesztés hatására tett vagyoni jogi intézkedés és a bekövetkezett kár között az okozati összefüggés fennállt. Kimondta azt is, hogy a terhelt fia irányában kizárólag érvényes szerződés esetén állt volna fenn a biztosító fizetési kötelezettsége. Ennek hiányában pedig a teljesítés megtörténtével – a biztosítási díj kifizetésével – a biztosítót ténylegesen kár érte.

A fenti példából is látható, hogy bár a szerződő fél, illetve később annak helyébe lépő terhelt a szerződési kötelezettségnek megfelelően teljesítette a díjfizetési kötelezettségét; ennek semmilyen hatása nem volt a kár bekövetkezésére, ugyanis a Kúria a biztosító által kifizetett összeget tekintette a tényleges kárértéknek [damnum emergens]. Fel sem merült annak lehetősége, hogy a szerződő fél által fizetett biztosítási díj bármilyen szempontból meghatározná az elkövetési értéket, az ebben az esetben az elkövető megtévesztő magatartásának részét képezte, és mint ilyen az elkövető „befektetésének” volt tekinthető.¹²

Egy másik – immár vagyonbiztosítással kapcsolatos – felülvizsgálati ügyben a Kúria ugyancsak semmilyen jelentőséget nem tulajdonított a bűncselekmény megvalósulása szempontjából a fizetett biztosítási díjaknak, ugyanis elkövetési értéknek a csalás vonatkozásában tehát a kárnak a biztosító által kifizetett összeget tekintette.¹³

Egy következő ügyben szintén minősített csalásban és hamis magánokirat felhasználás vétségében mondta ki a vádlottak bűnösségét a bíróság. Az irányadó tényállás szerint a biztosítási alkuszi tevékenységet végző vádlottak egy része rávette a további vádlott társait fiktiiv biztosítási szerződés megkötésére, mellyel a céljuk az alkuszi tevékenységhez köthető megbízási díj [jutalék] jogosulatlan megszerzése volt. Az alkuszi, tehát a közvetítői tevékenységet kifejtő vádlottak maguk vagy az ismeretségi körükhöz tartozó további vádlottak tekintetében olyan magas összegű befektetés jellegű életbiztosítási szerződéseket kötöttek és nyújtottak be a biztosító társaságok felé, amely szerződéseket a valóságban nem kívántak teljesíteni, azoknak a díját a biztosítási jutalék megszerzése után nem kívánták fizetni. Az ítéletábla előtt folyamatban volt másodfokú eljárás során a védelem részletesen támadta az elsőfokú bíróság által megállapított ténymegállapításokat, a bizonyítékokat értékelő tevékenységét és ezen túlmenően részletesen elemezték a vádlottak által megvalósított magatartások büntetőjogi aspektusait. Kifejezetten vitatták a csalás megállapíthatóságát, a kár bekövetkezését. Álláspontjuk szerint, ha és amennyiben a biztosító ezen biztosítási szerződéseket elfogadta, akkor nem lehet szó csalásról, a biztosító nem lehetett megtévesztve. A biztosítási szerződések érvényesek voltak, akkor nem valósulhatott meg csalás. Az pedig, hogy később más miatt a szerződő felek a díjfizetési kötelezettségüket elmulasztották – ez az alkuszoknak járó megbízási jutalék nem lehet az elkövetés tárgya. Abban az esetben viszont, ha a szerződések nem érvényesek, akkor a biztosító jogalap nélkül gazdagodott az addig befizetett díjak összegével, amelyek esetében rendelkezni kell azok visszafizetéséről. Amennyiben a bíróság ezen érvelést sem fogadja el, akkor pedig az addig befizetett összegeket be kell számítani az elkövetési összegbe és így kell megállapítani a kár értékét, amely viszont a cselekmény minősítésére fog kihatni.

Az ítéletábla nem osztotta a fenti érvrendszert. A megalapozott tényállás szerint a terheltek mind a teljesítőkészség, mind pedig a teljesítési képesség tekintetében megtévesztették a biztosítót a biztosítási szerződések megkötése során. A biztosítási szerződések megkötésének egyetlen célja az alkuszi díj megszerzése volt. A biztosító ezeket az összegeket fizette ki a terhelteknek, ez damnum emergens-nek, azaz tényleges kárnak tekinthető. Értelemszerűen, amikor a biztosító befogadta ezeket a szerződéseket és ez alapján a jutalékokat az alkuszoknak kifizette, a biztosítási szerződéseket érvényes biztosítási szerződésnek tekintette. Ez a tény nem volt hatással a bűncselekmény, a csalás megállapíthatóságára, mivel a két fogalomrendszer nem fedí le egymást. A szerződés érvényessége, avagy érvénytelensége nem feltétele a csalás megállapíthatóságának és fordítva. Az érvénytelenség polgári jogi, míg a csalás büntetőjogi fogalom. A csa-

¹² BH 2015.148.

¹³ BH 2013.236.

lasi cselekmények történeti áttekintésénél már utalt e tanulmány arra, hogy a tévedésbe ejtésnek immár nem kell fondorlatosnak, átláthatatlannak lennie, az akár lehet egy egyszerű könnyen felismerhető, akár könnyen nyomon követhető, jól dokumentálható magatartás következménye is.

A biztosítási díjak egy részének befizetésével a biztosító jogalap nélkül nem gazdagodott, mivel a biztosítási szerződés a felek között megkötött és nem történt más, mint a bűncselekmény megállapíthatóságáig a szerződő fél teljesítette a biztosítási jogviszonyból eredő kötelezettségét, a díj megfizetését. Ilyen körülmények között nem szükséges annak visszafizetéséről sem rendelkezni (megjegyzendő ilyen indítvány az eljárás során el sem hangzott). Végezetül a beszámításra vonatkozó védelmi érv sem foghatott helyt, hiszen a Ptk. 6:51. § (1) bekezdés b) pontja értelmében a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló pénzköveteléssel szemben beszámításnak nincs helye.

E szempontból a biztosítási díjak egy részének megfizetése kártérítésnek sem fogható fel, hiszen a díjak befizetése a biztosítási jutalékok kifizetésének előfeltételét képezték, és mint ilyenek utólagos kártérítésnek nem tekinthetők. Ugyanakkor a bírói gyakorlat

ez idáig nem munkálta ki azt a kérdést, hogy a díjak részbeni megfizetése büntetés kiszabási szempontból figyelembe vehető körülménynek tekinthető-e.¹⁴

Összegzés

Mint látható a kár fogalma, annak tartalma az évek során folyamatosan változott és változik napjainkban is. A csalással okozott kár problematikája több szempontból is kiemelt jelentőséggel bír. Egyfelől az alaptényállás eleme miatt megköveteli annak vizsgálatát, hogy a bűncselekmény elkövetésével okozati összefüggésben merült-e fel a kár, s a kárnak a mértéke sem közömbös. Ez a cselekmény minősítése szempontjából bír relevanciával. A jelenleg hatályos Btk. ha nyújt is mankót a jogalkalmazónak a kár definíciójának megfogalmazásával, de látható, hogy ez a definíció sem állandó, az folyamatosan változik, s ezentúl mindig merülnek fel olyan értelmezésbeli problémák, amelyek alapján érdemes újragondolni az eddig kialakult gyakorlatot. ■

¹⁴ Debreceni Ítéltábla Bf.II.431/2017.

A BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY MAGYARÁZATA

**Az új, 2017. évi büntetőeljárás törvény
magyarázata a kodifikációs bizottság korábbi tagjaitól**

SZERZŐK: **Bánáti János, Belegi József, Belovics Ervin, Erdei Árpád,
Farkas Ákos, Kónya István**

SZERKESZTŐK: **Belovics Ervin, Erdei Árpád**

A büntető anyagi jog és a büntetés-végrehajtási jog megújítását követően az azokat összekötő láncszem, a büntetőeljárás jog új alapokra helyezése is szükségessé vált. Az eljárások időszerű befejezése, valamint a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránti társadalmi igény mellett az újrakodifikálást az is indokolta, hogy az elfogadása óta több mint száz módosításon átesett 1998. évi XIX. törvény időközben jelentős mértékben inkoherenssé vált.

A 2017. június 13-án elfogadott új büntetőeljárás törvény (2017. évi XC. törvény) magyarázata vállalkoztak a kodifikáció indulásakor meghatározó szerepet betöltő Kodifikációs Bizottság elnöke és tagjai: Bánáti János büntetőügyvéd, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke; Belovics Ervin, a legfőbb ügyész büntetőjogi helyettese, tanszékvezető egyetemi tanár; Erdei Árpád professor emeritus; Farkas Ákos intézetigazgató egyetemi tanár; valamint Kónya István büntetőbíró, a Kúria elnökhelyettese. A szerzői csapat további tagja Belegi József, a Kúria nyugalmazott tanácselnöke.

Az új kódex a büntetőeljárás minden szakaszában, valamint számos jogintézménye vonatkozásában lényeges, több esetben koncepcionális újdonságokat vezet be. A kézikönyv gyakorlati útmutatást nyújt a jövőbeni szabályozásról a tárgyalótermekben megforduló valamennyi jogász hivatásrend tagjai számára, ugyanakkor szerzői kiemelt hangsúlyt fektetnek a magyarázatok tudományos megalapozottságára is.

Ára: 15 000 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%